

До кожної з одинадцяти глав поеми поет підібрав відповідні епіграфи: один з Міцкевича, три – з Шевченка, шість – з українських народних пісень (ще один з польської балагульської пісні). Народнопісенна стихія стала органічним елементом поеми. В образах Марини, Марка, народних месників простежуються риси фольклорних героїв. Паралеллю до образу Марини є образ Бондарівни – героїні народної пісні, яка вчинила спротив магнату-насильнику і загинула. Марина сконцентрувала у собі риси української дівчини з пісні – чистоту, щирість, нещасливу долю красуні, до образу якої часто звертався Шевченко. Образ Марка відповідає народнопісенному ідеалові гордого і відважного хлопця-красеня. Пісня є втіленням волелюбності народу, а для поета виступає джерелом пізнання його духовної сили – «Народу ти великого душа» [1, 118]. Народнопісенна поетика твору усталює духовні цінності на змісто-формальному рівні.

Список використаних джерел

1. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах / М.Рильський. – Т. 2. – К: Наукова думка, 1983. – 431 с.
2. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського (1910-1941) / Л.Новиченко. – К.: Наукова думка, 1980. – 407 с.
3. Вервес Г.Д. Максим Рильський в колі слов'янських поетів / Г.Д.Вервес. – К.: Наукова думка, 1972. – 310 с.

Summary. Poem «Maryna» by M.Rylskiy is analyzed in the article. Attention is paid to aesthetic forms and stylistic peculiarities. Characteristic traits of poet's image creation are distinguished.

Key words: poem, image, motive.

Отримано: 15.09.2012 р.

УДК[821.161.1+821.161.2].091

П. І. Боднарчук

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНИХ «ІДЕАЛІВ» В АНТИУТОПІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄС А. ПЛАТОНОВА «ШАРМАНКА» ТА М. КУЛІША «НАРОДНИЙ МАЛАХІЙ»)

У статті досліджується антиутопічний дискурс п'єс А. Платонова «Шарманка» та М. Куліша «Народний Малахій», а також простеження художніх особливостей цих творів.

Ключові слова: антиутопія, жанр, література.

Андрій Платонов (Андрій Платонович Климентов) належить до того покоління, яке увійшло в літературу з революцією 1917 року. ». Платонов-драматург менш відомий читачеві, практично невідомий глядачеві, проте його п'єси таять в собі не менше загадок, ніж романи, повісті та оповідання.

Антиутопічна п'єса А. Платонова «Шарманка» (1930) – це його перша серйозна спроба в драматургії, перші спроби осмислити світ у всьому його різноманітті мовою драми як роду літератури.

Це комедія з елементами фантазмагорії, карнавалу, з гротеском і абсурдом.

Створення А. Платоновим п'єси «Шарманка» розглядається як прагнення художника знайти читача-глядача після публікації оповідання «Усомнивавшийся Макар» і хроніки «Впрок», що зазнали різкої критики. На відміну від першої п'єси «Дураки на периферії», в якій сатирично зображувалася радянська дійсність, в «Шарманці» подібний ракурс зображення знаходить філософську глибину. Герої п'єси «Шарманка» А. Платонова проповідники соціалізму, які сліпо вірять у краще майбутнє. Антиутопічним являється те, що вони є творінням радянської влади, яка керує людьми. Адже у заголовку твору криється його підтекст. Шарманка – це вся країна. Цю шарманку крутять залізною рукою, а вона слухняно видає необхідний мотив.

Ще одним прихильником соціалізму, проте на Україні виявився Малахій М. Куліша.

Українська драматургія 20-30-х років ХХ ст. – складна і суперечлива віха розвитку української мистецької культури. Одним з визначних митців цієї доби є Микола Куліш, творчість якого визначає шляхи розвитку драматургії цього періоду. М. Куліш відтворює такі стани, які перебувають на межі інтуїтивного, свідомого та ірраціонального. У центрі художнього світу драматурга – особистість, амплітуда її внутрішньо-психологічних, душевних коливань. П'єса «Народний

Малахій» належить до найбільш дискусійних творів М. Куліша й виключає *однозначність* у своїй інтерпретації. За своїм задумом, за своєю мистецькою природою п'єса «Народний Малахій» розрахована на безмежний асоціативний спектр у її сприйнятті й тлумаченні. Художня непересічність «Народного Малахія» значною мірою зумовлена його символіко-образною складністю, яка й посилює інтерес до твору.

Вже у назві п'єси виокремлено лейтмотивну домінантність – постать головного персонажа – Малахія Стаканчика. У творі художньо чітко простежено по-трагедійному складний духовний і психологічний шлях головного героя. Малахій – це персонаж-концепція, персонаж-символ, персонаж-фантом. *Попри* узагальненість, він досить рельєфно індивідуалізований. Це натура романтична, непересічна й жалісна. Малахія властиве загострено-трагічне сприйняття дійсності. Він змальований у спектрі й динаміці складних психічних станів. Він водночас проповідник-реформатор і «маленька людина», у мізку якого на ґрунті бачених та уявних сцен утворюється фантазмагорійна картина буття. Драматург зображує свого героя у той час, коли ним заволоділа ідея-фікс – негайно й особисто взяти участь у кардинальному переустрої України як світу. Митець детально показує, як дивовижна доктрина, що визріла у мізку Малахія, поступово витісняє будь-яке адекватне сприйняття навколишньої реальності.

Як і «Шарманці» А. Платонова, так і «Народному Малахію» М. Куліша властивий жанр подорожі, ходіння. Герої обох п'єс проповідують соціалізм, Пророків соціалізму настільки поглинула ця ідея, що вони сліпо вірили їй, наслідували, навіть незважаючи на те чого їм це коштувало: Малахій відмовився від сім'ї, зрікся слова Божого, що й призвело до невідворотних наслідків – божевілля. Альоша та Мюд протягом усього твору поглинуті соціалізмом, проте вкінці твору Альоша піддається сумнівам у самому собі і визнає себе опортуном. І лише Мюд до кінця залишається вірна своїм переконанням. У творах обох авторів присутні вищі сили: Малахій витравив у собі Бога більшовицькими книжками «...дивіться, пада розбите небо, он сорок мучеників сторч головою, Христос і Магомет, Адам і Апокаліпсис раком летять...» [56; 34] і тому не визнавав більше ні церкви, ні церковного співу, ні ладану. Антиутопічні мотиви охоплюють образ усіх героїв, зокрема і образ Альоші. Та найвражаюче те, що Євсей порівнює, здавалося б, на перший погляд «безневинного» Альошу зі злом: «Да разве ты живеш? Ты движешься, а не существуешь. Ты зачем шарманщиком стал, летун-дьявол?» [83; 20]. Жертвами соціалізму стали Любуня та Мюд, у їхні образи також закралась антиутопія. Адже в гонитві за божевільним батьком, прагнучи його якнайшвидшого повернення, та боячись прокльонів матері, Любуня сама нестямилась, як опинилась в будинку розпусти. Проте і тут вона знаходить собі виправдання, коли нарешті зустрічається з батьком: «Папонька любий! Ви не дивіться, що я така, що я в таких нарядах... простіть мене, папонько! Це я не навсправжки. Це я, щоб одшукати вас, копійку заробляла...» [56; 100], проте Малахій і в цей раз не визнає нікого. Ця фінальна, «холодна» зустріч призводить до того, що Любуня покінчила життя самогубством. І це той Малахій, що проповідував соціалізм – «вбиває» свою доньку. Мюд – дівчина відкрита для оточуючих, певною мірою також стаждає. Вона втрачає своїх друзів: Альошу та Кузьму і беручи шарманку іде у маси сама.

Герої п'єс М. Куліша та А. Платонова прагнуть до влади. Малахій пише листи (проекти) до раднаркомів про негайну реформу людини, а далі вимагає посади в столиці в РНК. У «Шарманці» ж до влади прагне Щоєв, він прагне будь-кого очолити. У діалозі з Альошею, Щоєв запитує його: «...Где ты раньше был – я б возглавил тебя!» [83; 36]. Це прагнення до влади людей, які не відповідають за свої вчинки, вони самі стали тими людьми, якими влада сліпо маніпулює. Їхня влада користі людству все одно б не принесла.

У фіналі творів «Шарманки» А. Платонова та «Народного Малахія» М. Куліша персонажі підводять підсумки свого життя майже одними й тими ж діями: Малахій та Мюд залишаючись самими грають – хто на дудці «всесвітню голубу симфонію», а хто граючи на шарманці і далі попростував зі своїми ідеями.

Як показав аналіз, унікальність мотивної системи драматургії М. Платонова та М. Куліша визначається глибоко своєрідним баченням світу авторами. Неповторність цього бачення пов'язана з потаємною ідеєю А. Платонова та М. Куліша про можливість преображення світу і людини. На рівні мотивації дане світопочування знайшло відображення в зображенні двох планів: перший неминуче пов'язаний з гостро злободенними соціально-політичними подіями, другий – з основоположною ідеєю авторів про можливість змінити наявний принцип буття. При цьому А. Платонов та М. Куліш показують антиутопізм пошуків істини, який втілюється в зображенні «марних пошуків», що заводять людство в глухий кут, це виражено, наприклад, наскрізним мотивом штучної їжі.

Твори М. Куліша та А. Платонова вводять нас у світ зруйнованих і спотворених норм, у світ антиутопії. Дії цих п'єс розгортаються немовби у кривавому дзеркалі знівечених дияволом душ.

П'єси М. Куліша та А. Платонова відзначаються емблематичністю, функціонуванням антитезних символічних систем, прагненням до створення символічної картини світу, що загалом

було характерним для традицій театру бароко. Вдаючись до багатопланової християнської символіки, М. Куліш та А. Платонов прагнули досягнути надзвичайну складність свого часу, досягаючи при цьому геніальної прогностичності.

Список використаних джерел

1. Голобородько Я. Духовний подіум М. Куліша / Я. Голобородько // Дивослово, 2002. – № 12. – С.10-13.
2. Дужина Н. И. Мелодии шарманки (Цытата и аллюзия в пьесе «Шарманка») [Текст] / Н. И. Дужина // «Страна философов» Андрея Платонова: проблемі творчества. – М.: ИМЛИ РАН, 2004. – С.528.
3. Кудрявцев М. Г. Микола Куліш: сторінки життя і творчості / Кудрявцев М. Г. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2002. – 108 с.
4. Кузякіна Н. П'єси Миколи Куліша. Літературна і сценічна історія / Н. Кузякіна. – К.: Радянський письменник, 1970. – 256 с.
5. Куліш М. Твори / М. Куліш [Спогади про М. Куліша – Антоніни Куліш]. – Нью Йорк: Українська вільна академія наук у США, 1955. – 477 с.
6. Платонов А. Драматические произведения / А. Платонов. – Москва-Мюнхен, 2004. – 247 с.
7. Рогова Е. Е. Особливості конфлікту та сюжету в п'єсі А. Платонова «Шарманка» [Текст] / Е. Е. Рогова // Вісник науково-практичної лабораторії з вивчення літературного процесу ХХ століття. – Воронеж:ВДПУ, 2002. – № 9. – С. 154.

Summary. In the article defining anti-utopian discourse of the plays A. Platonov's «Hardy-gurdy», «People's Malahiy» by M. Kulish and tracing aesthetic features of these books.

Key words: anti-utopian, genre, literature.

Отримано: 10.09.2012 р.

УДК 821.161.1.09 – 054.72 (477.78)

Н.П. Бедзир

ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ ЭМИГРАЦИИ В ПОДКАРПАТСКОЙ РУСИ В 20-30-Е ГГ. ХХ В.

У статті досліджуються гоголівські традиції у повісті російського емігранта В.Г. Федорова «Прекрасная Эсмеральда». В. Федоров втілює гоголівські стильові засоби, переосмислює гуманістичну спрямованість російської літератури та її «плоди» в післяреволюційному емігрантському середовищі. Російських письменників у вигнанні глибоко хвилювали соціальні проблеми, драма «маленької людини» – найвної обманутої душі.

Ключові слова: література російської еміграції, В. Федоров, М.В. Гоголь, Підкарпатська Русь.

На территории Чехословакии в первой половине 1920-х гг. ХХ в. сформировалась колония русских эмигрантов, насчитывавшая 20-28 тыс. человек, а в 1920-е – 1930-е гг. в Чехословакии оказалось около 35 тыс. русских эмигрантов [3]. Большинство жило в Праге, но часть осела в моравских и словацких землях, часть – в Подкарпатской Руси. Данная статья призвана проанализировать творчество В.Г. Фёдорова – русского эмигранта, жившего в Подкарпатской Руси, – под углом зрения русских литературных традиций, их переосмысления и восприятия в инациональных литературах.

Изучение культуры российского зарубежья 1917 – 1939 гг., исследование прозы и поэзии русской диаспоры отражено в работах С.Б. Дельвина, О.Р. Демидовой, Л.И. Еременко, А.А. Иониной, Т.В. Кондратьевой, М.В. Лапшинова, Н.Н. Никитиной, Э.В. Скворцовой, Е.В. Тихомировой. Значение первой пореволюционной эмиграции рассматривается исследователями в русле тех функций, которые она выполняла в 1917-1939 гг. Наиболее четко они сформулированы в трудах М.В. Назарова [8] и Д.В. Мышаловой [6]. Первая функция – сохранить за пределами родины малую Россию, национальное самосознание русских изгнанников. Вторая функция – добиваться политических перемен на родине, помочь тем силам в России, которые сопротивлялись коммунистическому эксперименту. Наконец, третья функция (очень часто она связана со второй и первой) – творить искусство и литературу для эмигрантского русского читателя, помогая нравственно и духовно оценить и превозмочь катастрофизм существования. Эта функция оказалась